

ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ ЖИТТЄТВОРЧОСТІ ОСОБИСТОСТІ У ВИЩОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ

Н. Г. Богданова

кандидат філософських наук, доцент

здобувач Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова

У статті розглядається засадничі аспекти формування культури життєтворчості особистості у вищому навчальному закладі.

Ключові слова: особистість, культура, життєтворчість особистості, навчання.

Навчання у вищому навчальному закладі – важливий освітній етап формування життєтворчості особистості після закінчення нею загальноосвітньої школи. Адже вища школа є осередком свідомої особистісної самореалізації і професійного самовизначення і самоствердження. В різноманітні студентської діяльності (навчальної, наукової, виховної, творчої, спортивної тощо) формується багатогранна доросла, самодостатня особистість, активний суб'єкт соціокультурної життєтворчості, людина зі стійким набором когнітивних, етичних і естетичних переконань. «Випускник вузу в XXI столітті повинен бути перш за все суб'єктом сучасної культури, носієм високої моральності і соціальної активності. Конформізм, пасивність фахівців з вищою освітою повинні залишитися в минулому. Тільки на фоні залучення до сучасної культури повинні формуватися необхідні для успішної діяльності випускника професійні якості, оскільки фахівець без високих етичних якостей, без усвідомлення загальнолюдських і культурних цінностей може бути соціально небезпечним» [6, 610].

Розуміючи вищу освіту як соціальне явище, вчені насамперед звертають увагу на розвиток суб'єкта в процесі суб'єктної діяльності та розглядають його як процес «уміщення суб'єкта в культуру», «вростання в культуру» [8, 93]. Таким чином, вища освіта є не просто сферою набуття людиною професійних знань, умінь та навичок, але насамперед середовищем формування інтелектуальних здатностей особистості, які в будь-якій сфері наукової чи прикладної діяльності проявляються насамперед в готовності до творчості, перетворення з метою вдосконалення, гуманізації тієї чи іншої сфери людської діяльності. Тобто, результатом вищої освіти є не просто отримання професійно-діяльнісних основ культури життєтворчості особистості, які проявляються в готовності і здатності до інноваційної діяльності, до удосконалення технологій виробництва, до світоглядно-ціннісної гуманізації будь-якої сфери соціального функціонування.

Вища освіта, спрямована на формування особистості професіонала, зазвичай займає в житті людини період особливо активного особистісного становлення і ідентифікації, що веде до надзвичайної актуалізації розвитку в її структурі виховних, світоглядно-формуючих, творчо-розвивальних форм діяльності. Студент, перебуваючи на піці емоційно-вольового розвитку, здатен до найактивнішої соціокультурної самореалізації і проявлення особистісних прагнень, здатностей і талантів. «Особистісно орієнтоване навчання спрямоване на розвиток такої діяльності студента, за допомогою якої він не лише зможе взаємодіяти зі світом культурних цінностей, але й сприятиме розвитку своєї суб'єктивності» [1, 69]. Такий розвиток можливий, з одного боку, за умов сформованості в загальноосвітній школі міцного світоглядно-ціннісного каркасу особистісної життєтворчості, а з іншого – завдяки мотиваційній готовності молоді людини до самостановлення і саморозвитку, якій всіляко повинні сприяти організація і зміст навчально-виховного і культурно-творчого процесу в рамках сучасного вищого навчального закладу.

Звідси, важливим завданням, яке стоїть перед сучасним ВНЗ, сприяти прагненню до творчості та самоствердження, надавати всі можливі засоби для самореалізації студента, при цьому піднімати на необхідний рівень його професійну підготовку, підвищувати його конкурентоспроможність на ринку праці, адже забезпеченість працею за бажаною професією є одним з головних особистісних показників вдалої життєтворчої діяльності. «Основним завданням сучасної вищої школи є не лише озброєння кожного окремого індивіда міцними сучасними «живими» знаннями, на протипагу багатогранній енциклопедичності, яка є інертним чи навіть «мертвим» багажем знань, та активізація їх в практичних вміннях і навичках, а й розвиток конкурентоспроможності особистості. Така особистість має розвинену потребу в самовдосконаленні, зацікавлена у надбанні етнокультурної ідентичності й емоційно-морального ставлення до життя. Конкурентоспроможність як особистісна характеристика

забезпечує швидкий та успішний пошук власного місця на ринку праці» [3, 290]. Потреба в професійно-діяльнісному самовдосконаленні є одним з найголовніших показників активної життєтворчої позиції дорослої людини. Саме вміння постійно відчувати таку потребу дається людині в рамках навчально-виховного процесу у вищій школі.

Звичайно, для набуття здібності постійно відчувати необхідність професійного вдосконалення навчально-виховний процес у професійній та вищій школі повинен бути спрямований на розвиток особистісних специфічних рис характеру студента, на його нахили і прагнення, враховувати його інтелектуальні і організаційні можливості, давати реалізувати свої фізичні сили або ж у випадку фізичних вад створити середовище, в якому б він не відчував себе неповноцінним. «Щоб студенту було цікаво вчитися і він вважав необхідними і корисними набуті знання та вміння у його подальшому житті, важливо змінити систему навчання так, щоб урахувати нахили, здібності, можливості студентів, зорієнтувати їх на самостійну роботу» [5, 399]. Здатність до вдалої самостійної навчальної і наукової праці надалі відобразиться на прагненні і вмінні до самовиховання і самовдосконалення, що в дорослому віці є дуже актуальним, адже в специфіці людської психіки є значні нахили до самовдоволення і стагнації емоційно-вольового і духовно-практичного життя.

Однією з ознак цілісності освітнього простору повинно бути продовження традиції (яка прищеплювалася в дошкільному закладі в найпростішому вигляді і розвивалася в загальноосвітній школі як один з основних проявів розвитку особистості) високого рівня свободи в навчально-виховному процесі, що привчає молоду людину до відповідальності за свої професійні вчинки і дії. Відчуття свободи в молодому студентському віці, коли емоційно-вольова сфера особистості прагне до максимальних звершень, створює відчуття гармонії з зовнішнім середовищем, що в свою чергу знімає негативні моменти навчання і перебування у ВНЗ (тимчасові невдачі в навчанні, психологічні негаразди перехідного віку, відчуття надмірної заінформатизованості процесу навчання тощо). «За особистісно-орієнтованого навчання свобода вибору стає одним із дидактичних принципів. Ця свобода стосується насамперед вибору власної траєкторії навчання, а отже, вибору освітніх програм, курсів, викладача. Освітня програма не має стримувати розвиток особистості, обмежувати її право на успіх, пред'являти нереальні вимоги, прирікаючи на постійні невдачі. Атмосфера свободи науки характеризується тим, що студенти вільно обговорюють проблеми, не бояться робити помилки, співпрацюють у навчанні, бачать у викладачеві джерело досвіду, знань,

старшого члена групи» [4, 48]. Така атмосфера психологічної і робочої свободи, якщо вона є цілісним продовженням такої ж атмосфери в дошкільному навчальному закладі і в школі, забезпечує безболісну життєтворчу адаптацію і соціалізацію молодої людини, яка всіляко відчуває свою необхідність і цінність вписану загальну, універсальну аксіологічну картину світу.

Важливим в цьому аспекті є створення сприятливого комунікативно-творчого середовища у ВНЗ, яке забезпечується багатьма факторами, серед яких вдала структура навчального процесу (без перенавантаження студентів і викладачів), можливості наукової самореалізації, організаційна і матеріальна забезпеченість студентської позанавчальної діяльності, студентське самоврядування, повага та підтримка інститутських або університетських традицій тощо. «Велике значення у розвитку особистості фахівця відіграє відкриття і розвиток творчих здібностей студента. Підготовка ініціативних і творчо-мислячих спеціалістів має здійснюватися на основі реальної єдності навчально-виховного процесу, науково-дослідної роботи та соціально-політичної діяльності студентів. Зростаюче значення у стимулюванні творчої діяльності майбутнього спеціаліста набуває науково-дослідна робота студентів, яка на сьогодні стає невід'ємною і важливою частиною їхньої пізнавальної діяльності» [4, 49]. Сприяння творчій роботі студента створює передумови для його найповнішої самореалізації протягом наступної професійної діяльності, а також піднімає престиж самого ВНЗ, адже творча атмосфера сприяє залученню кращих науково-педагогічних кадрів, встановленню і розвитку власних наукових шкіл, зв'язкам з виробництвом і науковими інституціями тощо.

В процесі становлення професійно-діяльнісних основ культури життєтворчості особистості студента вищого учбового закладу відбувається формування його аксіологічно-світоглядного ставлення до власного місця в системі суспільного функціонування, в той же час «внутрішньоособистісні конфлікти як складне психічне явище проходять в співвідношенні мотивів і цінностей та внаслідок впливу середовища на саму особистість, формують його наукову та фахову компетенцію, творчу особистість та культуру» [5, 400]. Необхідно зазначити, що саме університет в цивілізованому суспільстві є осередком свободи особистості і її якнайповнішої самореалізації, тому реформа вищої освіти в нашій країні повинна спрямовуватися на надання університетам якнайбільшої автономії за умов їх якісної праці і достатнього матеріально-технічного забезпечення. Важливим питанням в наших ВНЗ є і введення нових, прогресивних методик навчання і наукової роботи. «Оновлений зміст та

оптимізовані методи навчання, творча особистість викладача сприяють формуванню як духовних цінностей особистості, так і індивідуальності студента» [5, 400]. Ніколи не можна забувати, що «в центрі педагогічного процесу знаходиться особистість з її інтересами, цілями, потребами. У зв'язку з цим, особливо актуальним видається вивчення потребомотиваційної сфери особистості студента, врахування його мотивів, нахилів, бажань, намірів. Якраз такий підхід дозволяє гнучко моделювати навчальний процес, сприяє ефективності підготовки майбутніх фахівців, бо мотивація повинна розглядатися як процес, який спрямовує, регулює і активізує діяльність суб'єкта навчання» [2, 152]. Мотиваційна сфера особистості в студентському молодому віці особлива придатна до позитивних творчих впливів і інноваційних орієнтацій, враховуючи що необхідно всіляко сприяти студентській самотворчості в науковій і професійній площині, що зрештою витікає у формування самодостатньої особистості професіонала з багатю і розвинутою культурою життєтворчості

Отже, основними чинниками формування професійної, моральної, духовно-вольової

сфери культури життєтворчості особистості молодого людини у вищому навчальному закладі і закладі професійно-технічного спрямування є: високий рівень етичної і професійної культури викладачів; академічна свобода для всіх учасників освітньо-виховного процесу; доброзичлива атмосфера; гуманний стиль спілкування і поведінки; співпраця, співтворчість; створення ситуацій успіху; оптимістичний настрій; емоційний підйом, особливо при виконанні колективних творчих справ; стимулювання інтересу до різноманітних видів діяльності студентів; постановка індивідуальних, диференційованих задач і завдань; заохочення ініціативи і творчості; заохочення і стимулювання самостійності, самопізнання, самоврядування, саморозвитку і самореалізації студентів; створення оптимального ергономічного середовища [7, 56]. Саме за таких умов, з нашої точки зору, можливо створити в рамках закладів професійної та вищої школи сприятливе середовище, яке всіляко розвиватиме і збагачуватиме професійно-діяльнису, етичну і громадянську складову основ культури життєтворчості особистості.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Белова Л.О.* Виховна спрямованість навчального процесу: питання методології та методики / Л.О. Белова // Виховна робота в умовах безперервної освіти: Матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., Харків, 3 грудня 2009 р. – Х.: Вид-во НУА, 2009. – С.67-69.
2. *Гренюк Л.С.* Мотиваційний компонент розвитку особистості як ефективна спрямованість реформування вищої освіти в Україні / Л.С. Гренюк // Інноваційні технології в освіті. Матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції. – Симферополь: Міністерство освіти і науки АРК, 2007. – С.152-154.
3. *Зазимко О.* Соціально-культурний контекст якості навчання / Оксана Зазимко // Інноваційний розвиток вищої освіти: Матеріали Міжнародної науково-методичної конференції (Київ, 10 – 11 березня 2010 року): тези доповідей. – К.: Київський національний торговельно-економічний університет, 2010. – С.289-291.
4. *Іванова С.О.* Особистісно орієнтована освіта як чинник формування особистості майбутнього фахівця у вищому навчальному закладі / С.О. Іванова // Вісник Черкаського університету. Серія: Педагогічні науки. – Черкаси, 2009. – Випуск 148. – С.47-50.
5. *Маршицька В.В.* Формування індивідуальності особистості студента в контексті цінностей сучасної вищої освіти / В.В. Маршицька // Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді. Збірник наукових праць. – Випуск 13, книга 2. – Кам'янець-Подільський: Видавець Зловейко В.П., 2009. – С.393-401.
6. *Мачуліна І.І.* Вища освіта як чинник формування культури особистості / Ірина Мачуліна // Методологія, теорія та практика соціологічного аналізу сучасного суспільства: Збірник наукових праць. – Х.: Видавничий центр Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна, 2005. – С.610-614.
7. *Роганова М.* Духовна культура особистості в освітньо-виховному процесі вищої школи / М. Роганова // Гуманізація навчально-виховного процесу: Збірник наукових праць. Вип. XXXI. – Слов'янськ: Видавничий центр СДПУ, 2006. – С.52-58.
8. *Чибісова Н.Г.* Вищий навчальний заклад як середовище формування цінностей студентської молоді в соціокультурних умовах сучасної України: Монографія / Н.Г. Чибісова. – Х.: Вид-во НУА, 2004. – 256 с.

Стаття надійшла до редакції 28.03.2011 р.